

100 JAAR SEKSUOLOGIE: VAN RARITEITEN-KABINET TOT VOLWASSEN WETENSCHAP¹

Koos Slob²

In dit artikel (een bewerking van een 'feestrede' tgv het 4e lustrum van de NVVS) een beknopt overzicht van de seksuologie vanaf 1886 als "Psychopathia Sexualis" verschijnt van Richard von Krafft-Ebing. Dit boek is een verzameling ziektegeschiedenissen waaruit de dokter-psychiaters vanaf die tijd tot grofweg 1910 hun seksuologische kennis haalden. In 1907 verschijnt het eerste boek waarin de seksuologie als eigen wetenschappelijke discipline wordt neergezet: "Das Sexuelleben unserer Zeit" van Iwan Bloch, een Berlijns arts. In de eerste decennia is er een enorme bloei van de seksuologie in Duitsland. Veel joodse psychiaters zijn vooraanstaand actief. In Nederland, voor wereldoorlog II zeer op Duitsland gericht, hebben wij één corifee: Th.H. van de Velde, die in 1926 een baanbrekend boek publiceert "Het volkomen huwelijk", dat tot 1965 zal worden herdrukt! De bloei van de seksuologie stopt abrupt in 1933 als Hitler en zijn trawanten aan de macht komen. In Nederland blijven de artsen Premsele en Van Emde Boas actief op het terrein van geboorteregeling en seksuologie.

Na de 2e wereldoorlog wordt Duitsland's leidende rol overgenomen door Amerika. De boeken van Kinsey c.s. en Masters & Johnson zijn (westerse) wereldschokkend. Nederland richt zich op de VS. Vanaf de jaren 70 komt ook in Nederland de seksuologie tot bloei: veel onderzoek, de professionalisering van de seksuologische hulpverlening, seksuologie in de medische curricula, enz. De Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS) speelt een bindende en enthousiasmerende rol vanaf haar oprichting in 1981. Anno nu dient de NVVS zich te gaan richten op consolidering van de seksuologie als wetenschap, met mijns inziens meer bewuste stimulerende aandacht voor het wetenschappelijk onderzoek.

De Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS) is vanaf haar oprichting in 1981 bedoeld als wetenschappelijke vereniging, voor al diegenen die zich op serieuze wijze bezig houden met de seksuologie als vak, als wetenschap. Een vereniging voor universitair of daaraan gelijkwaardig geschoolden, met een progressief en maatschappelijk geëngageerd ideaal³.

Tijden veranderen

In de 80-er jaren waren we als Nederlandse seksuologen en als vereniging misschien meer actie-gericht dan nu. We waren een product, een uitvloeisel van de seksuele revolutie van de 60-er en 70-er jaren. De afgelopen jaren, met de serieuze professionalisering van de NVVS, passen we ons meer en meer aan aan het maatschappelijk establishment. Immers, zo vermoeden we, dat verhoogt de kans op erkenning van

het vakgebied.

Tijden veranderen dus. Ik wil in dit artikel een aantal aspecten van de afgelopen eeuw betreffende de seksuologie als wetenschap⁴ voor het voetlicht brengen. Het zal een globale, ietwat vluchtige schets worden met een aantal *mijns inziens* markante hoogtenpunten van de afgelopen eeuw. Vanwege de noodzakelijke beperkingen zal ik zaken betreffende anticonceptie en seksuele voorlichting en vorming (Aletta Jacobs, C. Gerritsen, Nieuw-Malthusiaanse Bond, NVSH, Rutgers Stichting, SOA-bestrijding) achterwege laten.

Rond 1900

Rond 1900 lijkt er in de westerse wereld een grote belangstelling te zijn voor seksualiteit en de bestudering daarvan. De meeste bekende seksuologen van

¹ Geaccepteerd voor publicatie: 28 mei 2002. Dit is een bewerking van een lezing, met dank aan twee kritische referenten, gehouden ter gelegenheid van de viering van het 4e lustrum van de NVVS, 2 november 2001, te Arnhem.

² Em. Prof. Dr. A.K. Slob, medisch fysioloog - seksuoloog NVVS. Afd. Voortplanting & Ontwikkeling, Erasmus MC, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam; e-mail: slob@endov.fgg.eur.nl slobvink@worldonline.nl.

³ In dit verband een anecdote uit de beginperiode: ik herinner mij een levendige discussie binnen het eerste bestuur van de vereniging of een activiste van de "Rode Draad" (beroepsvereniging voor prostituees) nu wel of geen lid kon worden van onze vereniging. Ik geloof dat we besloten hebben haar buitengewoon lid te laten worden. Hoe anders lijkt het vandaag de dag (= 2001): iemand die in het tweede jaar van de Erasmus seksuologie-opleiding zit, en dus duidelijk grote en serieuze belangstelling voor de seksuologie heeft, kan geen lid worden, zelfs waarschijnlijk geen aspirant-lid en dat vanwege onvoldoende voor-opleiding (dwz niet-universitair).

⁴ Nog maar eens de definitie van Van Dale (1992) aangehaald: *Seksuologie*, leer en studie van de seksualiteit, van het normale en het gestoorde geslachtsleven van de mens en de daaraan verbonden vraagstukken. *Seksualiteit*, 1. Geslachtelijkheid, het gesplitst-zijn in geslachten; 2. Geslachtsleven, geslachtsdrift; 3. Uiting op het gebied van het geslachtsleven.

die tijd waren veelal joodse medici, veel psychiaters en Duitsland was het toonaangevende land (Haeberle, 2001). Een beroemd boek uit die tijd is *Psychopathia Sexualis* geschreven door de Oostenrijkse psychiater Richard von Krafft-Ebing (1840-1902). Aan de hand van vele ziektegeschiedenissen beschreef en classificeerde hij uiteenlopende seksuele afwijkingen. Zijn boek, 12 drukken tussen 1886 en 1902 en vertaald in 7 talen, was rond de eeuwwisseling het meest gezaghebbende medisch-seksuologische handboek (Oosterhuis, 2001). Volgens Oosterhuis is het boek exemplarisch voor een ontwikkeling die in die tijd in Europa en de Verenigde Staten plaatsvindt: de overgang van een religieus-morele en juridische, naar een medisch-psychiatrische en psychologische benadering van seksualiteit (Oosterhuis, 2001, pag 3).

Een voorbeeld van deze overgang kan gevonden worden in het oeuvre van de Weense psychiater Sigmund Freud (1856-1939). Hij legde de basis voor de psychodynamiek van seksuele stoornissen. Het basisidee was volgens Freud dat de kracht van het 'seksuele instinct' een biologisch gegeven is. Ook onderscheidde hij seksueel 'object' (persoon, lichaamsdeel, voorwerp) en seksueel 'doel' (geslachtsdaad, masturbatie). Freud's psychoanalytische behandelwijze was vele decennia lang (tot circa de 70-er jaren van de 20ste eeuw) de meest aangewezen therapeutische benadering van mensen met seksuele problemen.

Rariteiten-kabinet

Het beschrijven van gedetailleerde ziektegeschiedenissen, alsmede de subjectieve beleving van patiënten was in die tijd belangrijk voor de begrips- en theorievorming binnen de medisch-psychiatrische discipline. *Psychopathia Sexualis* was zowel een handboek voor medici en juristen, als ook een spreekbuis en forum voor de betrokkenen die hun eigen verhaal naar buiten wilden brengen en naar identificatiemogelijkheden zochten (Oosterhuis, 2001, pag 4).

Haeberle formuleert een en ander echter wat minder positief "... deze aan de moderne seksuologie voorafgaande tijd was bijna geheel gewijd aan het bestuderen van mensen die verondersteld werden ziek te zijn. De seksuele uitingen van hun ziekte werden nauwkeurig gerapporteerd en, als regel, toegeschreven aan degeneratie." (Haeberle, 2001).

De seksuologie en de seksuologische boeken waren dus een soort rariteiten-kabinet waar velen zich aan vergaapten. In dié zin lijkt er sinds meer dan 100 jaar misschien niet veel veranderd: nog steeds trekken allerlei vreemde en bizarre seksualiteiten de aandacht van de media en dus van de tegenwoordige westerse mens (Slob, 2001).

De geboorte van de seksuologie

Haeberle (2001) situeert de geboorte van de seksuologie als moderne wetenschap in 1907. In dat jaar publiceert de Berlijnse arts Iwan Bloch (1872-1922) *Das Sexualleben unserer Zeit* met daarin voor het eerst het idee van de seksuologie (Sexualwissenschaft) als een eigen wetenschappelijke onderneming waarin de methoden en inzichten van natuur- en cultuurwetenschappen gecombineerd moesten worden.

Seksuologie als medische wetenschap

In de eerste decennia van de vorige eeuw kent de seksuologie een periode van grote bloei. In 1908 verschijnt het eerste wetenschappelijke maandblad *Zeitschrift für Sexualwissenschaft* onder redactie van Hirschfeld (duurt slechts 1 jaar). In 1913 worden twee seksuologische verenigingen opgericht: een seksuologische vereniging voor medici: *Ärztliche Gesellschaft für Sexualwissenschaft und Eugenik* (Hirschfeld, Bloch, Eulenberg e.a.), en een internationale vereniging door Albert Moll: *Internationale Gesellschaft für Sexualforschung*. In 1914 start opnieuw het *Zeitschrift für Sexualwissenschaft*, nu onder redactie van Bloch en Eulenberg. In 1919 begint Magnus Hirschfeld in Berlijn het eerste seksuologische onderzoeksinstituut *Institut für Sexualwissenschaft*, dat zal blijven bestaan tot 1933, wanneer de nazi's het verwoesten.

In 1926 organiseert Moll in Berlijn het eerste *International Congress for Sex Research*, en publiceert de Nederlandse gynaecoloog Theodoor Hendrik van de Velde zijn beroemde boek *Het Volkomen Huwelijk*, een bestseller in vele talen welke tot in 1965 zal worden herdrukt!

In 1928 stichten Hirschfeld en de Deense arts Leunbach de *Weltliga für Sexualreform*, met als voorzitters Hirschfeld, Havelock Ellis en Forel.

In 1933, met de komst van Hitler en de nazi's en de verwoesting van Hirschfeld's Instituut, komt er een abrupt einde aan de eerste groei- en bloeiperiode van de nieuwe wetenschap. De pioniers, veelal Duitse en Oostenrijkse joden, moesten het land ontvluchten.

Na wereldoorlog II: revival van de seksuologie

Schoorvoetend komt een en ander na de oorlog weer op gang en wordt de leidende rol overgenomen vanuit Amerika, door meestal Amerikaanse wetenschappers. Ook zijn het niet meer bijna uitsluitend medici die zich met de seksuologie als wetenschap bezig houden, maar komen biologen, psychologen en sociologen de gelederen van de seksuologen versterken.

In 1947 sticht Alfred C. Kinsey (1894-1956), van huis uit een zoöloog, het *Institute for Sex Research*, nauw gelieerd aan de Universiteit van Indiana (USA). De voornamelijk sociologische interview-studies van menselijk seksueel gedrag (welke waren begonnen in 1938) resulteren in twee wereldschokkende standaardwerken. Samen met Pomeroy, Martin en later met Gebhard er bij, verschijnen eerst *Sexual behavior in the human male* (1948) en vervolgens *Sexual behavior in the human female* (1953). De sociaal-epidemiologische studies zijn bestsellers en schokken de Amerikaanse bevolking omdat de seksuele werkelijkheid van henzelf anders blijkt te zijn dan men anderen en zichzelf wilde doen geloven!

In 1948 publiceert Frank A. Beach (1911-1988), een psycholoog, zijn eerste boek *Hormones and Behavior*, en kan daarmee beschouwd worden als de grondlegger van de gedragsendocrinologie. Dat wil zeggen die tak van wetenschap die bij dier en mens de samenhang bestudeert van hormonen en (seksueel) gedrag. In 1972 doen John Money (medisch psycholoog) en Anke Ehrhardt (psychologe) een uiterst erudiete poging tot integratie van de menselijke- en proefdiergegevens in hun boek *Man en Woman, Boy and Girl*.

In 1966 en 1970 wordt de westerse wereld opnieuw opgeschrikt door twee Amerikaanse standaardwerken, deze keer geschreven door William H. Masters (een gynaecoloog; 1915-2001) en Virginia Johnson (een psychologe): *Human Sexual Response* en *Human Sexual Inadequacy*. In het eerste boek werd verslag gedaan van de fysiologische reacties (en de variabiliteit daarin) van de mens tijdens seksueel gedrag. Deze fysiologische vondsten dienden als basis voor het helpen van mensen met seksuele problemen. Hiervan doen ze verslag in hun tweede boek. Met deze studies leggen ze de basis voor een nieuwe gedrags-therapeutische benadering bij seksuele moeilijkheden: *sekstherapie*.

In 1973 publiceren John Gagnon en William Simon (sociologen) hun boek *Sexual conduct: The social sources of human sexuality*. De auteurs stellen dat seksueel gedrag bepaald wordt door sociale scripts. Er lijkt weinig plaats voor biologische determinanten van menselijk seksueel gedrag. Het begin van de sociaal-seksuologische bloeiperiode. In hetzelfde jaar 1973 besluit de American Psychiatric Association dat homoseksualiteit geen 'mental illness' meer is. Zoals Haerberle zegt "Vanaf dat moment zijn "homoseksuelen" weer gezond: de grootste en snelste massagenazing in de medische geschiedenis" (Haerberle, 2001).

In 1976 publiceert Shere Hite (psychologe) haar bestseller *The Hite Report*, een enquête-onderzoek onder 3000 Amerikaanse vrouwen. Nog vrijwel dage-

lijks wordt in de hulpverlening en seksuele voorlichting gebruik gemaakt van haar bevinding dat slechts eenderde van de vrouwen een orgasme kunnen krijgen bij coïtus! Anders gezegd: het verwoed streven naar een gelijktijdig orgasme tijdens de coïtus is niet aan te raden.

In 1971 wordt de *International Academy of Sex Research (IASR)* opgericht op initiatief van Richard Green (psychiater). Tot de eerste leden behoren twee Nederlandse psychiater-seksuologen, Coen van Emde Boas en Herman Musaph. In 1972 start een nieuw wetenschappelijk tijdschrift, nauw gelieerd aan de IASR, *Archives of Sexual Behavior*, met Green als hoofdredacteur. Hij blijft dat tot 2001 en wordt dan opgevolgd door Ken Zucker (psycholoog).

Archives is niet het oudste na-oorlogse seksuologie tijdschrift. In 1965 start het *Journal of Sex Research*, een uitgave van de *Society for the Scientific Study of Sexuality (SSSS)*, opgericht in 1957 door Hans Lehfeldt (arts) en anderen. Andere toonaangevende seksuologie tijdschriften zijn *Journal of Sex & Marital Therapy* (vanaf 1974; eerste editors: Clifford J. Sager, arts & Helen Singer Kaplan, psychiater) en het *Journal of Homosexuality* (1974; eerste editor Charles Silverstein, psycholoog).

Een ander initiatief van Lehfeldt is de organisatie van een eerste *World Congress of Sexology*, 1974 in Parijs. Vanaf dat moment wordt er om de twee jaar een wereldcongres georganiseerd, vanaf 1978 onder auspiciën van de in dat jaar opgerichte *World Association for Sexology (WAS)*.

De seksuologie in Nederland

In het begin van de 20e eeuw was de Nederlandse seksuologie duidelijk gericht op Duitsland. De bekende duitstalige boeken werden vertaald. Toch zijn er ook Nederlanders die seksuologische boeken schrijven: C.J. Wijnaendts Franken: *Het sexueele leven en daarmee samenhangende problemen* (1921), en J. Rutgers: *Das Sexualleben in seiner biologischen Bedeutung als ein Hauptfaktor der Lebensenergie für Mann und Weib* (1922).

De meest bekende Nederlander uit die tijd op het terrein van de menselijke seksualiteit is de gynaecoloog Van de Velde, die in 1926 zijn bestseller *Het volkomen huwelijk* publiceerde. Voor die tijd een heel vooruitstrevend boek. Van de Velde was een schoolvoorbeeld van de profeet die in zijn eigen land niet werd geëerd, in ieder geval niet bij zijn vakbroeders en -zusters: de medici. Waarom is niet zo moeilijk te raden. Hij schreef heel openhartig over lust en seks, en dat was zeker in die tijd 'not done'. Maar bovendien was hij er met één van zijn patiëntes (een 8 jaar

jongere en getrouwde vrouw) vandoor gegaan om 'in zonde levend' in de vreemde rond te zwerven! (Haneveld, 1984).

In de 30-er jaren zijn er twee medici die opvallen door hun progressieve standpunten betreffende seksuele zaken en geboorteregeling: de arts B. Premsele (1889-1944)(Premsele, 1936) en de psychiater C. van Emde Boas (1904-1981)(van Emde Boas, 1975). Premsele is een onvermoeibaar pleitbezorger voor de seksuologie als medisch specialisme (Premsele, 1938).

In de 40-er, 50-er en 60-er jaren valt er in Nederland niet veel opvallends te melden op het terrein van de seksuologie. Binnen protestantse kringen wordt bekend de Rotterdamse huisarts P.F.J. Dupuis met *Uw deel in dit leven. Vragen rond verloving en huwelijk* (1947) en *Uw lichaam, uw tempel*, een voorlichtingsboekje voor jongeren uit 1956. In 1968 verschijnt dan *Geschiedenis van het seksuele probleem*, het proefschrift van J.M.W. van Ussel (1918-1976), een Vlaamse historicus, die in eigen land niet op dit onderzoek kon promoveren en uit moest wijken naar Amsterdam (promotie: 1967). Van Ussel werd door Cees Trimbos (sociaal psychiater) aangetrokken als wetenschappelijk medewerker aan het Instituut voor Preventieve en Sociale Psychiatrie, Medische Faculteit Rotterdam. Van Ussel was een begenadigd en charismatisch docent die bij veel Rotterdamse medische studenten een onuitwisbare indruk achter heeft gelaten.

Vanaf het eind van de 60-er en het begin van de 70-er jaren komt er dan een enorme opleving in de Nederlandse seksuologie. In 1967 wordt het *Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek (NISSO)* opgericht, met als eerste directeur Ben Witte (socioloog) (Witte, 1978). Aan de medische faculteiten van Utrecht, Leiden, Rotterdam en Nijmegen wordt in die jaren begonnen met hoor- en werkcolleges seksuologie/ seksuele voorlichting en vorming in het reguliere curriculum van het eerste en/of tweede studiejaar. De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH) maakt een enorme bloeiperiode door⁵ en sticht twee bijzondere leerstoelen Seksuologie, één aan de Universiteit van Amsterdam (1969) en één aan de Universiteit van Leiden (1971). Op beide plekken wordt benoemd de psychiater Coen van Emde

Boas (van Emde Boas, 1978).

De docenten en student-assistenten betrokken bij het seksuologie-onderwijs aan studenten geneeskunde komen 1 of 2x per jaar bijeen in de zogenaamde SOM (Seksuologie Opleiding Medici)-werkgroepen om zichzelf en hun onderwijs 'te vormen'. Op één van de eerste bijeenkomsten wordt na lang debatteren besloten dat 'medische seksuologie' niet bestaat en dat het terrein van de seksuologie dientengevolge ook niet alleen door medici kon worden geclaimed⁶. Een uitgangspunt dat duidelijk ten grondslag lag aan het in 1977 verschijnende *Helpen bij seksuele moeilijkheden* (zie later).

In 1977 wordt Herman Musaph (psychiater) benoemd als de tweede nederlandse bijzonder hoogleeraar Medische Seksuologie aan de Universiteit van Utrecht vanwege de Stichting Medische Seksuologie. Samen met de gynaecoloog Arie Haspels zet hij zich vele jaren in voor na- en bijscholing van (huis)artsen.

In 1981 wordt in Utrecht opgericht de *Vereniging voor Seksuologie (VVS)*, met als eerste voorzitter Willeke Bezemer (psychologe). Enkele jaren later, als blijkt dat de Vlamingen er niet bijkomen, wordt de naam veranderd in *Nederlandse Vereniging voor Seksuologie (NVVS)*.

In begin van de 80-er jaren komt het *Tijdschrift voor Seksuologie (TvS)*, met als hoofdredacteur de Vlaamse psychiater Walter Vandereycken, in 1987 opgevolgd door de medisch fysioloog Koos Slob. Het TvS is een voortzetting van in 1976 gestartte 3-maandelijke 'Mededelingen van de Vlaamse Vereniging voor Seksuologie'. Het TvS blijft nauw gelieerd aan de Nederlandse en Vlaamse Verenigingen voor Seksuologie: een lidmaatschap van de vereniging betekent automatisch een abonnement op het tijdschrift.

Wat onderzoek betreft voert het NISSO vanaf de 70-er jaren de boventoon met sociaal-seksuologisch wetenschappelijk onderzoek. In Utrecht vanaf circa 1970 en vanaf 1986 in Amsterdam is rond de psycholoog Walter Everaerd een groep onderzoek(st)ers bezig met seksuologisch onderzoek, zowel seks therapie effect-studies als psychofysiologisch onderzoek bij mannen en vrouwen. In de jaren 80 en 90 vindt er dan op vele plaatsen in Nederland humaan en dierexperimenteel seksuologisch onderzoek plaats.

⁵ De NVSH, opgericht in 1946, is een voortzetting van de Nieuw Malthusiaanse Bond (NMB). De NVSH voorzag haar leden van anticonceptiemiddelen (condoom; pessarium), gaf een veelgelezen maandblad uit ('Verstandig Ouderschap', vanaf 1967 'Sextant' genaamd, vanaf 1972 'Sekstant') en had eind jaren 60 meer dan 200.000 leden! In die jaren had de NVSH eigen radio- en TV-zendtijd. De NVSH propageerde het genieten van seksualiteit en stelde dat goede seks gezondheid-bevorderend was. Er waren druk bezochte consulatiebureau's voor huwelijks- en geslachtsleven, welke in 1969 losgekoppeld werden van de NVSH en als een onafhankelijke dr J. Rutgers Stichting verder gingen. Voor een uitgebreide geschiedschrijving van de NMB en de NVSH zij verwezen naar Nabrink (1981).

⁶ Hoe anders lijkt het heden ten dagen (mei 2002) nu de NVVS zich aan het beraden is of niet-universitair geschoolde seksuologen nog wel geregistreerd kunnen worden (en geregistreerd kunnen blijven?) als seksuoloog NVVS..... En, naar mijn idee, vanwege maatschappelijke ontwikkelingen samenhangend met financiële vergoedingen voor sekstherapie, en niet vanwege ideeële, seksuologische beweegredenen.

Nederlandstalige leerboeken

Wat leerboeken seksuologie betreft dient allereerst genoemd te worden het in de oorlog geschreven (nogal polemisch zoals de auteur zelf zegt) en in 1948 voor het eerst gepubliceerde *Seksuologie* (in een latere herdruk ook één keer *Sexiatrie* genoemd) van de Amsterdamse psychiater Leo Levie. De 5e en laatste druk verschijnt in 1987. Hoewel veel wetenswaardigheden in het boek zijn te vinden, wordt het als leerboek niet echt populair.

In 1977 verschijnt onder redactie van een groep enthousiaste seksuologen, aangevoerd door de medici Jan en Mariëtte Moors, *Helpen bij Seksuele Moelijkheden*, een bestseller waarvan rond 1980 vrijwel alle nederlandse huisartsen een exemplaar in hun boekenkast hebben staan. Ook in 1980 verschijnt onder redactie van Jos Frenken *Seksuologie, een interdisciplinaire benadering*. Niet echt een leerboek te noemen, maar meer een verzameling voordrachten van een postacademiale cursus Seksuologie van het Nederlands Instituut van Psychologen (samengesteld door P. Bierkens, medisch psycholoog, W. Everaerd, klinisch psycholoog en J. Frenken, sociaal-psycholoog). In 1977 verschijnt ook *Anders denken over seksualiteit* van de Utrechtse psychologen Walter Everaerd, Lex van Naerssen en Peggy Cohen-Kettenis. Een boekje met mijns inziens nog altijd zeer heldere en bruikbare seksuologische opvattingen.

In 1983 verschijnt onder redactie van Herman Musaph en Arie Haspels *Practische seksuologie*, expliciet bedoeld voor het onderwijs in de seksuologie. Het vindt geen ingang in de opleidingen.

In de jaren 1983-1988 verschijnt dan het losbladige *Handboek Seksuele Hulpverlening* onder een multidisciplinaire redactie (Willeke Bezemer, psychologe, Jos Frenken, sociaal psycholoog, Willem de Regt, socioloog, Gerard Roelofs, psychiater en Walter Vandereycken, psychiater), enthousiast en deskundig aangevoerd door Mariëtte Moors-Mommers (medicus).

In 1982 verschijnt speciaal voor eerste jaars studenten *Facetten van Seksualiteit, een inleiding tot de seksuologie*, onder redactie van Koos Slob (medisch fysioloog), Jos Frenken (sociaal psycholoog) en Anja Meulenbelt (andragoog). Meulenbelt wordt vanaf de 2e druk vervangen door Mariëtte Moors-Mommers (4e en laatste druk in 1994). Naast seksuologische wetenschappelijke feiten wordt ook aandacht besteed aan ontwikkeling van eigen attitude als toekomstig hulpverle(e)n(st)er. Voor (medische) studenten in hun meer klinische studiejaar verschijnt in 1987 *Seksuologie voor de Arts*, onder redactie van Koos Slob, Ineke Vink (huisarts), Jan Moors (huisarts) en Walter

Everaerd (psycholoog). Dit boek beleeft drie herdrukken (laatste in 1995) en gaat vanaf 1998 volledig herschreven verder als *Leerboek Seksuologie*, onder dezelfde redactie. Het leerboek is bedoeld voor toekomstige seksuologische hulpverle(e)n(st)ers.

Het hier en nu, enkele persoonlijke kanttekeningen

Vrijdag 2 november 2001, het 4e lustrum van de NVVS, een symposium met als titel of motto *De achteruitkijkspiegel van de Seksuologie*. De Nederlandse seksuologie is volwassen geworden en kan terugzien op vele enthousiaste en productieve wetenschappelijke prestaties, nationaal zowel als internationaal. De beroepsopleiding is geprofessionaliseerd, er zijn geregistreerde seksuologen NVVS. Er zijn twee post-initiële opleidingen seksuologie (Amsterdam en Rotterdam). Seksuologie is een niet meer weg te denken vak in de Nederlandse universitaire medische curricula (Slob, 2001).

Maar, we moeten als seksuologen oppassen, want voor je het weet verliest de seksuologie haar 'status'. Overigens, seksuologie is méér dan alleen seksuologische hulpverlening of seksuele voorlichting, ook wetenschappelijk onderzoek hoort er bij. Naar mijn stellige overtuiging moeten we wetenschappelijk onderzoek meer gaan stimuleren. Dat betekent bijvoorbeeld dat we jonge medici en psychologen blijven enthousiasmeren voor het seksuologisch onderzoek (maar ook oudere seksuologen zouden meer onderzoeksminded moeten zijn). Immers, een wetenschap groeit en bloeit op basis van haar ontwikkelingen welke door goed wetenschappelijk onderzoek worden gevoed. Maar het betekent ook dat we de Universiteiten enthousiasmeren om vertrekkende hoogleraren seksuologie ten spoedigste te laten opvolgen.

Daar ligt mijns inziens ook een nieuwe taak voor de NVVS. Tot nu toe heeft de NVVS zich daar niet mee bezig gehouden, dat kon ook niet, andere zaken eisten de aandacht op. Maar nu denk ik dat het een nieuwe lijn van professionalisering en stimulering kan worden. Immers, een volwassen wetenschap kan slechts blijven bestaan met het formuleren en toetsen van hypotheses en ideeën. En therapie ontleent zijn bestaansrecht aan goed uitgevoerde effect-studies, liefst prospectief. En dat heet wetenschappelijk onderzoek. En daarbij kunnen hoogleraren seksuologie een stimulerende en enthousiasmerende rol spelen.

Literatuur

- Haerberle, E. (2001). Archiv fur Sexualwissenschaft. <http://www2.huberlin.de/sexology/>
- Haerberle, E. & R. Gindorf (1992). Sexology today. A brief introduction. Düsseldorf: Deutsche Gesellschaft für sozialwissenschaftliche Sexualforschung.
- Haneveld, G. (1984). De arts die ook de artsen de liefde leerde: Theodoor Hendrik van de Velde. *Arts en Wereld*, 17, 47-48.
- Nabrink, G. (1981). *100 jaar Neo Malthusiaanse Bond: Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming*. Den Haag: NVSH.
- Oosterhuis, H. (2001). Krafft-Ebing's stiefkinderen der natuur: de psychiatrie en het ontstaan van seksuele identiteiten. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 25, 3-6.
- Premsele, B. (1936). *Moeilijkheden in het huwelijk*. Amsterdam: Kosmos.
- Premsele, B. (1938). Het bestaansrecht van de sexuologie als specialisme. *Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde*, 82, 3995-3996.
- Slob, A.K. (2001). Seksuologie, een specialisme om warm voor te lopen. *Tijdschrift voor Seksuologie*, 25, 116-123.
- Van Emde Boas, C. (1975). *Verspreide opstellen over geboorteregeling en abortus*. Amsterdam: De erven Bohn BV.
- Van Emde Boas, C. (1978). Hoofdmomenten uit de Nederlandse medische seksuologie. In P. Nijs, M. Christiaans e.a. (Red), *Hoofdmomenten in de Seksuologie. Leuvense Cahiers voor Seksuologen, nr 4*. Antwerpen/Amsterdam: De Ned Boekh.
- Witte, B.S. (1978). Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch onderzoek. In P. Nijs, M. Christiaans e.a. (Red), *Hoofdmomenten in de Seksuologie. Leuvense Cahiers voor Seksuologen, nr 4*. Antwerpen/Amsterdam: De Ned Boekh.

Summary

100 years of sexology: from a collection of curiosities to a mature scientific discipline

In this article a brief review of sexology is presented beginning in 1886 with the publication of Richard von Krafft-Ebing's "Psychopathia sexualis". This book is a collection of case-histories (a collection of curiosities!) from which doctors obtained their sexological knowledge. In 1907 appears the first book in which sexology is described as a specific scientific entity: "Das Sexuelleben unserer Zeit" from Iwan Bloch. In the first decades of the 20th century sexology flourishes in Germany, with many Jewish doctors/psychiatrists active in the field. It ends abruptly with the coming to power of Hitler and his fellow-nazi's.

Before the second world war Holland was scientifically entirely Germany-oriented. One Dutchman, Theodore van de Velde, a gynaecologist, becomes famous throughout the western world with his book (1926) "The Ideal Marriage" (with reprints up till 1965!). After WW II Germany's leading role in sexology is taken over by the United States of America. The studies of Kinsey et al and of Masters & Johnson shock the western world. From 1970 sexology becomes popular in The Netherlands: many research projects are carried out, professionalization of sex therapy starts, sexology is taught in medical schools, etc. The Dutch Society for Sexology (NVVS; founded in 1981) has a binding and stimulating role in the field. I recommend that the NVVS start to stimulate all sorts of sex research: basic and applied studies, animal and human studies, therapy-effect studies. Such research is basic to establishing sexology as a science.